

Федушак Юрій Андрійович
студент гр. ДСПУАзм-12, ННПУ, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Кізіма Т. О.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО БАЗИСУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Стрімке поширення децентралізаційних процесів в Україні сприяло виникненню принципово нових сучасних інститутів влади й адміністративних механізмів щодо узгодження позицій та вироблення спільних підходів до розв'язання назрілих регіональних і загальнодержавних проблем. За таких умов державне управління в процесі згаданого реформування набуває нових характерних ознак, відтак підвищується його суб'єктність, значно посилюються інтегративні характеристики такого управління. Безумовно, реформування чинної системи державного управління в Україні зумовлене насамперед становленням відкритої адміністративної системи, в якій постійно відбувається гармонізація принципів, інструментів, форм та методів територіального управління. Водночас стрімкого розвитку набула децентралізація, як модель організації та процес функціонування публічної влади на національному, регіональному та локальному рівнях, які у конституційному вимірі об'єктивовані через реалізацію принципу народного суверенітету.

Проблеми реформування державного управління як одного з інститутів держави в умовах суспільних перетворень та його базового вектору – податкової і бюджетної сфер – є об'єктом пильної уваги як українських, так і зарубіжних учених. Проблематику державного управління в контексті розвитку владного механізму досліджували: В. Бакуменко, М. Білинська, В. Богданович, Т. Бутирська, І. Грицяк, Н. Демчишак, В. Дем'янишин, Ю. Кальниш, Т. Кізіма, О. Кириленко, В. Князев, Ю. Ковбасюк, А. Крисоватий, В. Куйбіда, М. Корецький, С. Кравченко, Н. Липовська, З. Лободіна, В. Луговий, С. Майборода, В. Мартиненко, О. Мордвінова, Н. Нижник, Т. Пономарьова, Я. Радиш, В. Ребкало, В. Тертичка, А. Халецька та ін. Водночас реформування державного управління потребує поєднання загальних процесів оптимізації діяльності органів влади, врахування нинішніх умов воєнного часу, актуалізує формування нової інтегративної регіональної бюджетної політики України.

У сучасній науковій літературі загалом виокремлюють «три основні моделі розподілу фінансових ресурсів між рівнями державної влади і місцевого самоврядування. В основі першої моделі лежить повне розмежування податків між рівнями державної влади і місцевого самоврядування, що передбачає як мінімум три види автономних податків: податки центрального уряду, податки регіональних влад та податки місцевого самоврядування (модель застосовують у США, Канаді). Основу другої моделі складає зафіксований у законодавстві пайовий розподіл основних податків між рівнями державної влади та місцевого самоврядування (наприклад, на фіксованій основі у ФРН між федерацією та землями розподіляється ПДВ). В основу третьої моделі розподілу фінансових

ресурсів між рівнями державної влади та місцевого самоврядування покладено принцип, згідно з яким усі рівні державної влади і місцевого самоврядування мають спільну податкову базу. Кожен з рівнів державної влади і місцевого самоврядування в певних межах може встановлювати власні ставки оподаткування. Загальна ставка оподаткування є сумарною ставкою усіх рівнів державної влади і місцевого самоврядування (наприклад, у Швеції ставки прибуткового податку з громадян встановлюються центральним урядом, органами влади у регіонах, а також комунами). Інколи виокремлюють ще одну особливу «радянську модель» розподілу фінансових ресурсів між рівнями влади, яка сформувалася в СРСР у 30-х роках. В її основі була пайова участь рівнів влади у розподілі податків за нормативами, які щороку встановлювались органами державної влади» [1, с. 53-54].

Після прийняття в Україні останніх законодавчих змін щодо структури розподілу податків на національному рівні органи місцевого самоврядування отримали розширений перелік податкових надходжень до місцевих бюджетів. Суттєві зміни відбулись також і в переліку податків, які формують державний бюджет, значно розширивши фіскальне поле для реалізації відповідної державної фінансової політики [2, с. 252].

Нині, відповідно до статей 64 та 67 Бюджетного кодексу України, до місцевих бюджетів територіальних громад сплачуються: «60% ПДФО; 37% рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування; державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів; акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів; податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності; збори та інші платежі» [3].

Об'єднана територіальна громада (ОТГ) є публічною юридичною особою, що утворена в результаті реорганізації сільських, селищних, міських рад, обраних територіальними громадами, які об'єдналися шляхом їх приєднання до юридичної особи: сільської, селищної, міської ради, розміщеної в центрі ОТГ. Специфічними ознаками фінансової правосуб'єктності ОТГ є такі: «1) матеріальна та фінансова основа діяльності, яку становлять рухоме й нерухоме майно, кошти, земля та інші природні ресурси, тобто ті, що перебували в комунальній власності сільської, селищної, міської ради, що розміщена в адміністративному центрі ОТГ; 2) майнові, грошові, а також природні ресурси, що перейшли ОТГ за правонаступництвом від територіальних громад, які об'єдналися з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою ОТГ; 3) можливість самостійного прийняття рішень стосовно набуття й виконання майнових та інших фінансових зобов'язань; 4) обов'язок відповідати за зобов'язаннями своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення; 5) можливість бути засновником юридичних осіб не лише публічного, а й приватного права тощо» [4, с. 63].

У контексті нашого дослідження слід зазначити, що у червні 2020 року Кабінет Міністрів України прийняв низку розпоряджень стосовно визначення

окремих адміністративних центрів та затвердження територій громад. Відтак, у кінцевому підсумку в Україні було «створено 1469 територіальних громад, з них: 409 міських, 433 селищних та 627 сільських (зокрема 31 громада на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей)» [5].

Звичайно, певні переваги чи окремі вади такого об'єднання матимемо можливість спостерігати лише у довгостроковій перспективі. Проте найвагомим критерієм у таких процесах має слугувати, безумовно, ефективність роботи територіальних громад, яку неможливо буде забезпечити в умовах постійного дефіциту фінансових ресурсів на місцях. Адже не секрет, що багато із зазначених громад можуть на практиці стикнутися із проблемою нестачі необхідних для забезпечення нормальної життєдіяльності громади фінансових ресурсів. Такий стан речей, на наш погляд, суттєво ускладнюватиме також і необхідність реалізації нових, перекладених на громади, повноважень щодо фінансування різного роду об'єктів соціального спрямування на місцях. Відтак у зазначеному контексті надзвичайно важливим вважаємо необхідність модернізації та підвищення якості аналітичних досліджень з проблем фінансової децентралізації в Україні, адже саме результати таких досліджень на практиці «повинні давати змогу швидкої адаптації до змін ринкової кон'юнктури, передбачати можливі зміни поведінки партнерів, уникати невиправданого ризику» [6, с. 37].

Таким чином, вибір ефективної моделі розвитку територіальних громад в Україні на основі збалансування джерел наповнення їхніх бюджетів у відповідності до кращих світових практик й реальної фіскальної децентралізації і податкоспроможності є основною для подальшого розвитку таких громад як справді незалежних інститутів, які ставитимуть перед собою завдання покращення якості і рівня життя своїх мешканців.

Список використаних джерел:

1. Демчишак Н., Тихонька У. Вплив фіскальної децентралізації на наповнюваність місцевих бюджетів в Україні в умовах розвитку територіальних громад та цифровізації державних послуг. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 52-57.
2. Пономарьова Т., Комлева М. Огляд фіскальної децентралізації в розрізі податків місцевих і державного бюджетів України. *Бізнес-Інформ*. 2020. № 1. С. 251-257.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2456-17>.
4. Ананьєва Є. А. Об'єднана територіальна громада як об'єкт фінансових правовідносин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2020. Вип. 43. С. 60-64.
5. Децентралізація влади. URL: <https://decentralization.gov.ua>
6. Кізима Т. О. Аналіз «Витрати – Обсяг – Прибуток» у діяльності спільних підприємств. *Фінанси України*. 2000. № 4. С. 37-41.